

PIARISTA REND MAGYAR TARTOMÁNYA KÖZPONTI KÖNYVTÁRA
*Bibliotheca Centralis Provinciae Hungariae Ordinis Scholarum
Piarum*

1052 Budapest, Piarista köz 1.

☎ +36 1 486 4478

□ <http://archivum.piar.hu/konyvtar> · pkk@piarista.hu

Szakmai beszámoló a Nemzeti Kulturális Alap 3511/03868 azonosítójú pályázat megvalósításáról

A 3511/03868 azonosítójú pályázat keretében egy antikva és egy RMK kötet teljes restaurálására került sor.

Az Ant533 jelzetű, két párizsi antikva művet tartalmazó kötet régisége és tartalma mellett magyar possessorai és eredeti kötése miatt jelentős. A kötetet már megjelenése évében, 1555-ben Oláh Miklós esztergomi érsek vásárolta meg, melyről supralibrosa és saját kezű tulajdonosi bejegyzése is tanúskodik. A kötet 1611-ben Thurzó György nádor tulajdonába került.

Az R1834 leltári számú kötet egy 1674-ben megjelent Cantus Catholici, melyből viszonylag kevés példány maradt fenn. Jelentős forrásértéke is.

A két kötet restaurálása biztosítja a művek megőrzését, és alkalmassá teszi őket, hogy kiállításon, könyvtári, múzeumpedagógiai foglalkozásokon bemutathassuk, vagy kutatók használatára bocsássuk őket.

A restauráláson átesett kötetek minden esetben új elhelyezést kapnak a könyvtár emeleti helyiségeiben, a muzeális könyvtári térben, illetve indokolt esetben a munkaszobában elhelyezett tűzálló acélszekrényben. A helyiségekben a hőmérséklet és páratartalom értékeket a restaurálási dokumentációban meghatározottaknak megfelelően szabályozzuk.

A pályázat keretében restaurált kötetek közül az antikva kötetet a muzeális könyvtári térben az antikva gyűjteményben, az RMK kötetet pedig a munkaszobában a tűzálló szekrényben helyeztük el.

Budapest, 2014. július 23.

Baranya Péter

Baranya Péter
könyvtárvezető

A Piarista Központi Könyvtár gyűjteményébe tartozó Ant. 533 jelzetű könyv restaurálási dokumentációja

**Készítette: Peller Tamás
restaurátor
2014**

A Piarista Központi Könyvtár gyűjteményébe tartozó Ant. 533 jelzetű könyv restaurálási dokumentációja

A Piarista Központi Könyvtár tulajdonát képező 16. századi kötet restaurálását a kötés állapota indokolta. A bőrkötés már volt nem képes a könyvtest védelmére: mindkét tábla borítása hiányos, kopott, szúrágott, a kötés és könyvtest közötti kapcsolatot biztosító bordazsinegek meglazultak, egyesek elváltak a tábláktól.

A ritka tulajdoni bejegyzésekkel bíró kötet restaurálása a további károsodások elkerülése érdekében halaszthatatlan feladattá vált. A restaurálás célja az eredeti anyagok és technikák felhasználásával a bőrkötés helyreállítása volt. A gyűjtemény kezelője csak a kötés restaurálását kérte, mivel megállapította, hogy a könyvtest állapota nem indokolja annak szétbontását.

Az Ant 533 jelzetű könyv restaurálás előtt és után

Tárgyleírás:

A kötet kolligátum, az egybekötött művek a következők:

a.) JOHANNES Chrysostomus, S.: Enarratio in Esaiam prophetam. (Trad. Godefridus Tilmannus.)

Parisiis, apud Carolam Guilard viduam Claudii Chevallonii et Gulielmum Desboys, 1555.

b.) ORIGENES: Commentariorum in B. Ioannis Evangelium tomi novem, ex XXXIX. (Trad. Joachim Périon.)

Parisiis, Carolam Guilard viduam Claudii Chevallonii et Gulielmum Desboys, 1555.

Jelzete: Ant533

Mérete: 340 mm x 225 mm x 42 mm

Tulajdonosa: Piarista Központi Könyvtár.

Kötése görgetőkkel és léniákkal sávos mezőkre osztott kecskebőrből készített egész bőr kötés. Az elő- és háttábla középmezőit gránátalma virágok díszítik, melyeket apró rozetták kereteznek. A borítást papírtáblákra erősítették fel.

A könyvtest fejét és lábát bőrszíjra hímzett halványzöld selyem oromszegő ékesíti.

A könyv alsó bordamezőjére enyves címkét ragasztottak „108” számmal.

A kötés tábláit alul és felül egy-egy, elől két világos bőrszík fogta össze.

A könyv gerince restaurálás előtt és után

A könyvet öt dupla bőrbordára fűzték, az íveket jó minőségű merített papírlapokból állították össze. Az íveket végigfűzték és a fitzponton fordulva léptek át a következő ívbe.

A könyvtest bordamezőit pergamencsíkokkal kasírozták meg, melyeket a tábla belső oldalára ragasztottak. A könyvtesthez előzékként két ív papírlapot kötöttek, majd keményítővel az első lapot kiragasztották a táblákra. Az első előzék röplapjának hátoldalán vörös tintaceruzás bejegyzés, és gépi papírra gépelt könyvtári bejegyzések találhatók.

Állapotleírás

A kecskebőr kötés a táblák mentén erősen kopott, hiányos. A sarkoknál a borítás és a papírtáblák rétegei szétváltak, elvesztek. A bőr a nyílások mentén meggyengült, hiányos. A barka – feltehetően egy káros appetúra miatt – lemezesen levált.

A bőrszíjak leszakadtak.

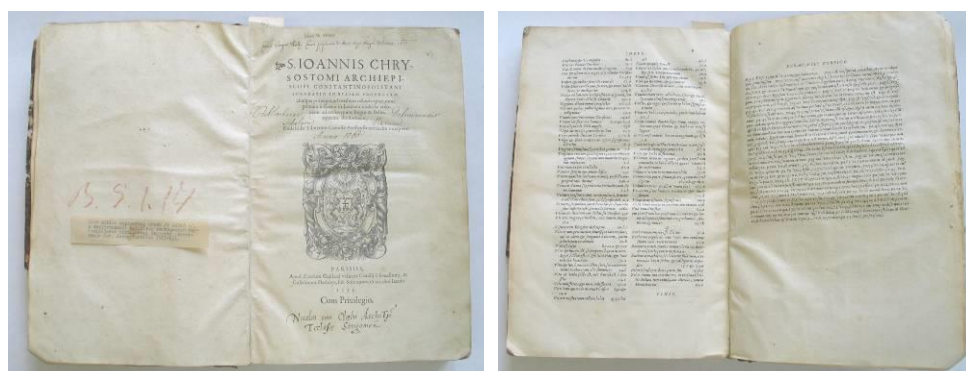
A kötet és a könyvtestet összetartó bordák nyílásban meggyengültek.

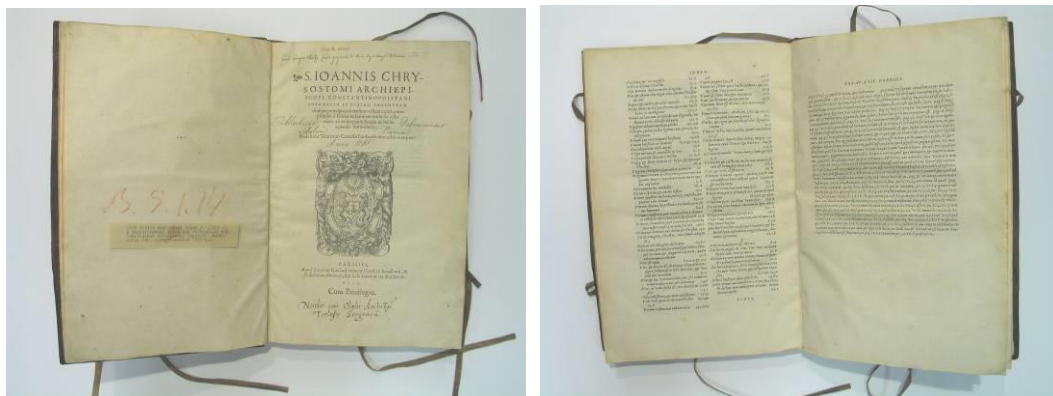
A könyvtestet alkotó papírlapokon enyhe poros szennyeződés található. A lapok feltehetően kémiai lebomlásuk miatt kissé megsárgultak, felületükön helyenként használatból eredő foltok találhatóak, melyek a papír állapotára nem károsak. Az első és utolsó ívek lapjai erősebben szennyezettek, hiányosak, szakadozottak. A könyvtest eleje és vége többször beázott, a lapokat és az előzékeket vízfoltok színezik sárgás foltosra.

A könyvtest előzékei restaurálás előtt és után

A nedvesség hatására a lapok hullámossá váltak.

A könyvtest eleje és vége restaurálás előtt és után

A könyv táblái megvetemedtek, sarkai elállnak a könyvtesttől. A könyvtest lapjai felpöndörödtek, meggyűrődtek.

A könyv első metszése restaurálás előtt és után

A restaurálás menete

A gyűjtemény kezelője a kötés restaurálását kérte, mivel megállapította, hogy a könyvtest állapota nem indokolja annak szétbontását.

A kötet tisztítását a felületről könnyen eltávolítható szennyeződések eltávolításával kezdtem, melynek eszköze a poroló ecset volt. Ezt követően az erősebben kötődő szennyeződésekelt puha latex radírszivaccsal távolítottam el. A mechanikus tisztítás során vigyázni kellett a sérült barkázatra, mivel az könnyen leválhatott volna, eltüntetve a vaknyomásos díszítést.

Az ideális állapotú bőr számára rugalmasságának megtartása érdekében 5 tömeg% zsírozó- és 12-20 tömeg% vízre van szükség. Ezért a bőr túlzott zsírzsása nem alkalmas e szerves anyag kezelésére. Olyan keverékkel kellett megoldani a kezelést, tisztítást, melyek olyan anyagokat visznek be a bőrbe, ami víz és zsírtartalmukat egyaránt pótolja.

A növényi cserzésű, barna bőr likkeres¹ oldattal végzett tisztítása teheti lehetővé a felülethez kötött zsíros szennyeződések eltávolítását és a kiszáradt bőrből távozott nedvesség bevitelét, miáltal keménysége csökken, rugalmassága nő. A választást a tisztítási próbák eredményei határozták meg.

¹ Zsírozóanyag, víz, tisztítószer (ami egyben emulgátor is) keveréke.

Az első próbát OSzK likkerrel², a másodikat szilikonos likkerrel³, a végeztem el. Az OSzK likker megfelelő tisztulást biztosított, a bőrt nem sötétítette, ezért ezt az emulziót használtam.

A könyvtestet első és utolsó lapjait rádiózással tisztítottam az enyhén kötött felületi szennyeződések eltávolításának érdekében. Az előzékeken talált légy piszkokat mechanikusan próbáltam eltávolítani, halványítani. A könyvtestet íveinek hajtásaiból ecsettel távolítottam el a poros és egyéb darabos szennyeződések. A meggyűrődött, visszahajlott sarkokat enyhe nedvesítés mellett kisimítottam, a kisebb hiányokat a lap színével megegyező, 35°SR fokú, direkt színezékkal festett, len és kender-cellulózsból készített javítópapírral pótoltam és erősítettem meg. A javítást 'kézi javítással', ragasztóként metil-cellulóz ragasztó 5%-os vizes oldatának alkalmazásával végeztem el.

A lapok további tisztítására – a gyűjtemény kezelőjével történt megállapodás szerint – nem volt szükség.

A kötés restaurálását a könyv részleges szétbontásával végeztem el. E munkafolyamat során a jó állapotú korbelti fűzés megőrzésére törekedtem. A bőrborítást a szakadások, hiányok mentén felemeltem a papír tábláról. A tábla hiányait rétegesen felépített merített papírból, sűrű keményítő ragasztó használatával pótoltam. Ezt követően a bőr kiegészítése az anyagvizsgálatok során megállapított bőrfajtaival (kecskebőrrel) végeztem el, melyet a kielégítő szintartósságú fémkomplex színezékkal az eredeti színéhez igazítottam. A pótlást beragasztottam az eredeti bőrborítás alá minimum 5 mm mélységben, hogy megfelelő felületen adjon alátámasztást. Figyeltem a megfelelő elvékonyításra, nehogy a beépített alátámasztás szétfeszítse a kötetet a nyílások mentén vagy nehogy lépcsősen átüssön az eredeti borításon. A ragasztás reverzibilitásának megőrzésére keményítőt használtam a kiegészítések felerősítésére.

A lemezesen leváló barkázat leragasztása a bőr alapanyagával megegyező, kollagénből készült ragasztóval - bőrenyvvvel oldottam meg.

A gerincről leemelendő címkét – a gyűjtemény kezelőjével történt egyeztetés alapján – kiegészítve az első előzékre ragasztva őriztem meg.

Az elveszett szíjakat barkátlan, timsós cserzésű disznóbőrrel pótoltam, melyet fémkomplex festékkel színeztem a táblában talált töredékek színére.

Tárolási javaslat

A műtárgy részére savmentes kartonból tokot készítettem, mivel így polcra helyezve a gerinc látható marad, míg a kötés többi - az esetleges mozgás során - védve marad a mellette elhelyezett tárgyaktól. A tok a metszés - a lapok éle - számára is megfelelő porvédelmet biztosít.

A tárolás és kiállítás során a stabil 20°C hőmérséklet, az 50%-s relatív páratartalom és a maximális 20 000 lux/év megvilágítás a megengedhető.

A kötet kinyitásakor a táblákat 135°-nál jobban nem célszerű kifeszíteni, a kötet bemutatása során olvasóállvány használata indokolt, ami kizárja a kötet tábláinak az előbbieken meghatározott mértéknél nagyobb kinyitását.

Kelt: Budaörsön, 2014. május 29-én

Tisztelettel

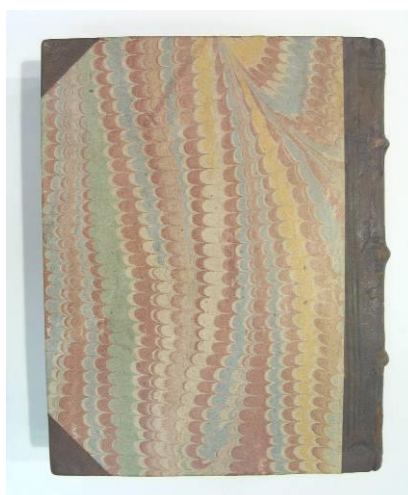
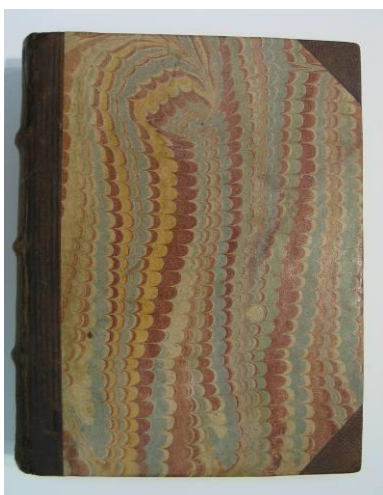

Peller Tamás
restaurátor

²Az Országos Széchényi Könyvtárban használt likker összetétele a következő:

- 400 ml víz
- 40 gr zsíralkohol-szulfát (emulgátor és felületaktív anyag)
- 10 gr lanolin
- 30 ml pataolaj
- 5 ml Preventol ON Extra (orto-fenil-fenol) 2%-os etil alkoholos oldata

³ A szilikonos bortisztító emulziót a Boripari Kutató Intézet az OSZK Restaurátor Laboratóriumával közösen fejlesztette ki. Összetétele - a termékvédelmi jog miatt - nem közölhető.

*A Piarista Központi Könyvtár gyűjteményébe tartozó R1834 jelzetű
énekeskönyv leírása és restaurálási dokumentációja*

**Készítette: Peller Tamás
restaurátor
2014**

A Piarista Központi Könyvtár gyűjteményébe tartozó R1834 jelzetű énekeskönyv leírása és restaurálási dokumentációja

A Piarista Központi Könyvtár tulajdonát képező 16. századi kötet restaurálását a kötet állapota indokolja. A bőrkötés már nem képes a könyvtest védelmére: mindkét tábla borítása hiányos, kopott, szúrágott, a kötés és könyvtest közötti kapcsolatot biztosító bordazsinegek meglazultak, egyesek elváltak a tábláktól, ezért a táblák leszakadhatnak a könyvtestről. A könyvtest lapjai hiányosak, szakadtak, szennyezettek. A kötet restaurálása a további károsodások elkerülése érdekében halaszthatatlan feladattá vált.

A restaurálás célja az eredeti anyagok és technikák felhasználásával e ritka, magyar, latin nyelvű énekeskönyv helyreállítása volt.

Az R1834 jelzetű könyv restaurálás előtt és után

Tárgyleírás:

CANTUS CATHOLICI LATINO-HUNGARICI, in lucem dati autoritate & liberalitate ... Francisci Leonardi Szegedi episcopi Agriensis
Cassoviae [Kassa], typis Academicis Soc. Jesu per Franciscum Lubovienski, & Georgium Pilgram, 1674.

Jelzete: R1834

Mérete: 191 mm x 155 mm x 48 mm
Tulajdonosa: Piarista Központi Könyvtár.

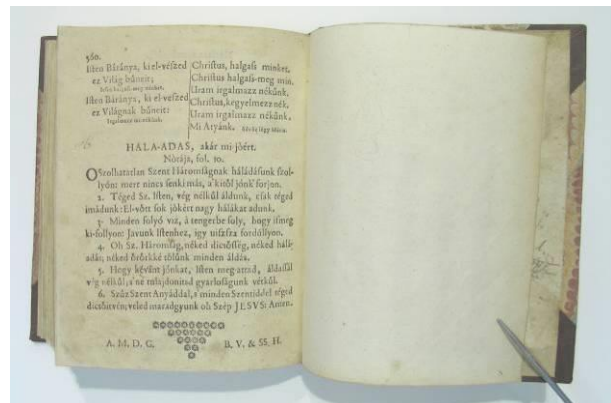
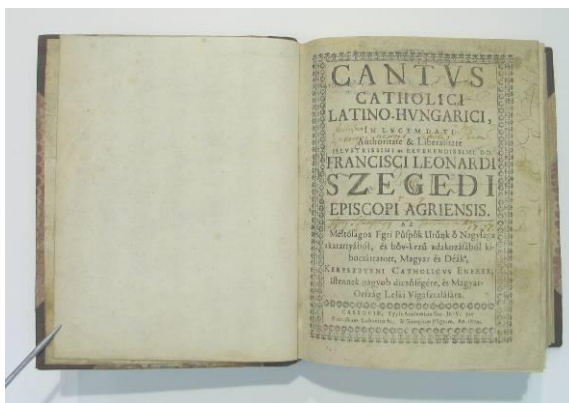
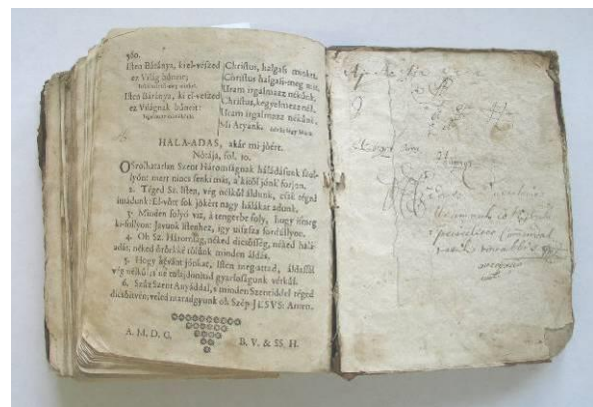
Félbőr kötés bőr sarkokkal és ökörepével futtatott un „fésüs” kézi festésű papír borítókkal. A bőrborítást a bordák mellett és a nyílással párhuzamosan duplán, vaknyomott, tripla léniákkal díszítették.

Oromszegő nem található.

A könyv alsó bordamezőjére enyves címkét ragasztottak.

A könyvet len cérnával három kenderbordára fűzték, az íveket jó minőségű merített papírlapokból állították össze. A négylevelés íveket végigfűzték és a füzpontra fordulva léptek át a következő ívbe.

A könyvtesthez előzékként két fél ív papírlapot fűzték, majd keményítővel kiragasztották a két rövid fület és az egyik lapot a táblákra (un. puhapergamen-kötés előzék), ezért a fűzés előzéke nem látható. Az első és hátsó előzéken vörös tintaceruzás és vasgallusz tintával írt bejegyzések olvashatók.

A könyv eleje és vége restaurálás előtt és után

Állapotleírás

A kecskebőr kötés erősen kopott, hiányos volt. A gerincen és a lábnál nagyobb hiány volt felfedezhető. A bőr a nyílások mentén és a sapkáknál meggyengült, hiányos volt. A bőrsarkok elvesztek. A papírborító töredékei helyenként megmaradtak a táblán. Valószínűleg az előzések alatt nagyobb darabok maradtak fenn, melyből az eredeti színei és festése rekonstruálható. A papírtáblák rétegei szétváltak, sarkoknál ívesen lekoptak, elvesztek.

A kötést és a könyvtestet összetartó bordák nyílásban meggyengültek.

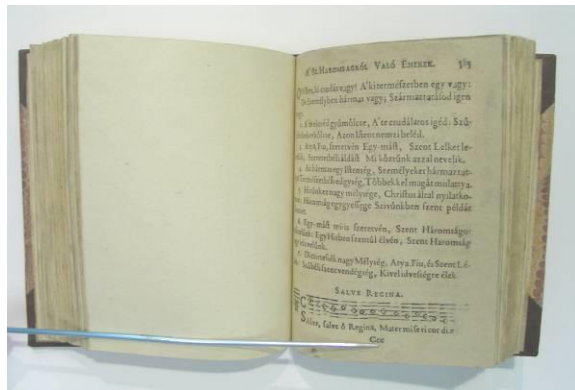
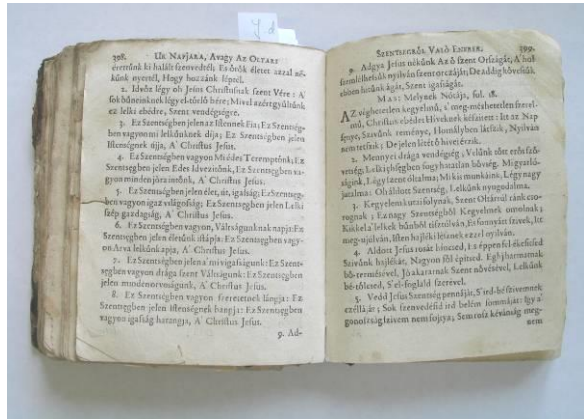
A könyv alakja eltorzult, a fűzés szakadt, laza volt.

A könyv metszése restaurálás előtt és után

Az előzékek szennylapjai elvesztek.

A könyvtestet alkotó papírlapokon poros szennyeződések mellett az aktív használatból eredő zsiros, barnás foltok voltak felfedezhetők a lapok sarkain. Egyes oldalak elvesztek, több kiszakadt. Éleik hiányosak, töredezetek, szakadtak. A lapok feltehetően kémiai lebomlásuk miatt kissé megsárgultak, felületükön helyenként használatból eredő foltok találhatóak. Az első és utolsó ívek lapjai erősebben szennyezettek, hiányosak, szakadozottak voltak.

A könyvtest restaurálás előtt és után

A restaurálás menete

A gyűjtemény kezelője a kötet teljes restaurálását kérte.

A könyv restaurálásának megkezdése előtt anyagvizsgálatok elvégzésére volt szükség: a felhasznált kötőanyagokat, a papírlapok, a kötésbőr anyagait és állapotát meg kellett határozni annak

érdekében, hogy a restaurálás során felhasznált anyagok megegyezzenek az eredetileg használt anyagokkal.

A kötet tisztítását a felületről könnyen eltávolítható szennyeződések eltávolításával kezdtem, melynek eszköze a poroló ecset volt. Ezt követően az erősebben kötődő szennyeződések puha latex radírszivaccsal lehet távolítottam.

A növényi cserzésű, barna bőrök likkeres¹ oldattal végzett tisztítása teheti lehetővé a felülethez kötött zsíros szennyeződések eltávolítását és a kiszáradt bőrből távozott nedvesség bevitelét, miáltal keménysége csökken, rugalmassága nő. A választást a tisztítási próbák eredményei határozták meg. Az első próbát OSzK likkerrel², a másodikat szilikonos likkerrel³ végeztem el.

A tisztítási eredmények alapján OSzK likkert használtam.

A papírlapok restaurálásához a kötetet szétbontottam, az előzőket nedvesítéssel leemeltem a táblákról, a fűzés zsinegét az ívfüzetekben átvágtam. Ezt követően a levelekre bontott könyv lapjainak radírozásával az enyhén kötött felületi szennyeződések eltávolíthatóvá váltak. A könyvtest íveinek hajtásaiból ecsettel a poros és egyéb darabos szennyeződések kisöpörtem.

A felületi szennyeződések radírozással történő eltávolítása után indokolt a papírban található lebomlási termékek, esetleges savmaradékok eltávolítása. A tisztítást vízzel végzett oldódási próba után többszöri vizes mosással végeztem el.

A hiányok és szakadások a lap színével megegyező, 35°SR fokú, direkt színezékkal festett, len és kender-cellulózából készített papírral pótoltam és erősítettem meg. A hiányok mennyisége és milyensége alapján a javítást kézi papíröntéssel végeztem. A pótlás és az eredeti kötődésének javítására és a hajtások megerősítésére enyvező ragasztóként metil-cellulóz (Tylose MH 300 vizes oldata) ragasztó 5%-os vizes oldatának és keményítő híg oldatának⁴ keverékét alkalmaztam.

Az elveszett lapok helyére merített papírlapokat helyeztem el. A könyvtest közepén felfedezett legtöbb laphiány helyére nem kötöttem be a hiány mennyiségével megegyező lapszámú merített lapot, mert az a könyvtestet túlzottan megvastagította volna, ami az eredeti (a könyvhöz képest későbbi) kötés (esztétikus) visszahelyezését nem tette volna lehetővé.

A könyvtestet és az előzőket az eredeti készítéstechnikának megfelelően összeépítettem, a hiányzó szennylapokat merített papírral pótoltam.

A kötésbőr borítást szárazon emeltem fel a papír tábláról, majd hátoldalról elvékonyítottam.

A táblát súlyos hiányai és réteges szétválása, több vonal mentén történt megtörése miatt kicseréltem.

Ezt követően a gerincbőrt teljes felületén kecskebőrrel támasztottam alá, melyet jó színtartósságú fémkomplex színezékkal színeztem meg. A gyűjtemény kezelőjével egyeztetve a bőrsarkoknál a megmaradt beütéseket nem helyeztem vissza. A bőrsarkokat az eredeti készítéstechnikának megfelelően rekonstruáltam.

A ragasztás reverzibilitásának megőrzésére keményítőt használtam a bőrkiegészítések felerősítésére.

A papírborítót korabeli papírral pótoltam, de felragasztása előtt hátoldalára bejegyzéssel biztosítottam azt, hogy ne véljék a későbbiekben a kötéshez tartozó eredetinek.

---

¹ Zsírozóanyag, víz, tisztítószer (ami egyben emulgátor is) keveréke.

² Az Országos Széchényi Könyvtárban használt likker összetétele a következő:

400 ml víz

40 gr zsíralkohol-szulfát (emulgátor és felületaktív anyag)

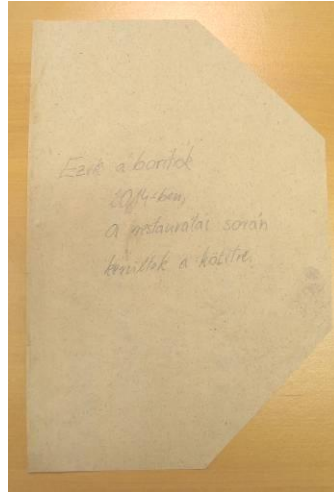
10 gr lanolin

30 ml pataolaj

5 ml Preventol ON Extra (orto-fenil-fenol) 2%-os etil alkoholos oldata

³ A szilikonos bortisztító emulziót a Boripari Kutató Intézet az OSZK Restaurátor Laboratóriumával közösen fejlesztette ki. Összetétele - a termékvédelmi jog miatt - nem közölhető.

⁴ A keményítő ragasztó kolloid oldat, sűrűségének százalékos meghatározására egységes módszer még nem alakult ki. Jellemzését csak a köznyelvben használt sűrűségre utaló jelzőkkel szoktuk leírni.

A borítórekonstrukció hátoldala felragasztás előtt

A borító töredékeit felragasztottam keményítővel belülré, az előzők alá.

A gerincről leemelendő címkét – a gyűjtemény kezelőjével történt egyeztetés alapján – kiegészítve az első előzőkre ragasztva őriztem meg.

Tárolási javaslat

A műtárgy részére savmentes kartonból tokot készítettem, mivel így polcra helyezve a gerinc látható marad, míg a kötés többi - az esetleges mozgathatóság során - védve marad a mellette elhelyezett tárgyaktól. A tok a metszés - a lapok éle - számára is megfelelő porvédelmet biztosít.

A tárolás és kiállítás során a stabil 20°C hőmérséklet, az 50%-s relatív páratartalom és a maximális 20 000 lux/év megvilágítás a megengedhető.

A kötet kinyitásakor a táblákat 135°-nál jobban nem célszerű kifeszíteni, a kötet bemutatása során olvasóállvány használata indokolt, ami kizárja a kötet tábláinak az előbbieken meghatározott mértéknél nagyobb kinyitását.

Kelt: Budaörsön, 2014. május 29-én

Tisztelettel

Peller Tamás
restaurátor